

законодавства розширює повноваження органів і інституцій, уповноважених захищати права людини, а заходи мають бути системними, ефективними та доступними для кожного громадянина [6].

Гарантії та механізми забезпечення конституційних прав і свобод становлять фундамент сучасної правової держави. Гарантії визначають перелік і зміст прав, закріплених Конституцією та міжнародними актами, тоді як механізми забезпечують їх практичну реалізацію, захист і відновлення. До ключових гарантії належать свобода слова, судовий і позасудовий захист, а також міжнародні стандарти, що інтегруються у національну правову систему. Водночас механізми захисту прав людини і громадянина включають не лише діяльність державних органів та інституцій, а й розвиток місцевого самоврядування, яке створює умови для реалізації прав на місцевому рівні. Ефективність системи полягає в динамічному вдосконаленні законодавства, чіткому розподілі повноважень між органами влади та демократичному контролю над їх діяльністю. Таким чином, поєднання гарантії і механізмів забезпечує реальність та дієвість прав і свобод людини й громадянина в Україні, зміцнюючи демократичні основи суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Афанасенко С. І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/3/3.pdf>
3. Меленко О. В. До питання реалізації конституційного права людини на права та свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/405/370>
4. Дуброва А. Інституційно-правовий механізм забезпечення конституційних прав і свобод людини в Україні. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2293/2776>
5. Юзефів А.Р. конституційні гарантії забезпечення прав і свобод людини й громадянина. URL: <https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/Porivnyalno-analitichne-pravo-1-2018-1.pdf#page=74>
6. Букач В. В., Камінська Н. В., Медвідь Л. П. Інституційні гарантії конституційних політичних прав і свобод людини та громадянина в Україні. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/72afd285-09a1-4175-879c-794956524cc8/content>

Юхимець К.Р.,
Науковий керівник: Карпунець В.Д.,
асистент кафедри права та правоохоронної діяльності,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

АВТОНОМІЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОСВІТИ

Однією з основних проблем реформування української системи вищої освіти є визначення форм і меж автономії ЗВО задля ефективного їх функціонування, а також підтримання балансу між ступенем автономії та державним регулюванням навчального процесу з метою адекватного задоволення соціальних очікувань, зокрема поєднання ідеології вільного ринку з дотриманням принципів соціальної справедливості. Університетська автономія має сприяти досягненню стратегічної мети підвищення конкурентоспроможності українських фахівців на світових ринках праці, ведення країни в єдиний європейський освітньо-науковий простір задля забезпечення сталого розвитку суспільства [1].

Університетську автономію, як правило, визначають в термінах «відносин між державою та закладами вищої освіти, що постійно змінюються, а також ступінь контролю з боку держави, залежно від національного контексту та обставин». Тобто існує взаємна згода університетів, держави й суспільства в тому, що університети в силу завдань, які вони покликані вирішувати в державі й суспільстві, мають певну свободу дій для розв'язання цих завдань, тобто наділені автономією. Ступінь незалежності університетів і її обмеження корелюють з політичним і адміністративним устроєм країни, економічним розвитком і культурними традиціями, історичним й ідеологічним контекстом, аксіологічною орієнтацією суспільства, традиційною роллю закладів вищої освіти і закріплюються в нормативно-правових актах. Майбутнє нашої держави залежить від продуктивної та злагодженої системи вищої освіти, яка відповідатиме потребам розвитку країни, запитам сучасного життя та інтересам особистості. Важливим та необхідним компонентом трансформації вітчизняної системи вищої освіти є реалізація інституційної автономії, концепція якої ґрунтується на здатності ЗВО виконувати свою основну функцію, а саме: самостійно здійснювати освітній процес, формувати кадровий потенціал, незалежно проводити набір здобувачів вищої освіти, самостійно визначати перелік, зміст, обсяг навчальних дисциплін та наукових досліджень [2, с. 21].

Одним з основних завдань вітчизняної системи вищої освіти є визначення критеріїв реалізації автономії ЗВО з метою їх ефективної діяльності, збалансування оптимального співвідношення ступеня автономії та державного контролю освітнього процесу. Автономія закладу вищої освіти в Україні означає, що здійснення ним освітньої діяльності та прийняття рішень здійснюється в межах, визначених законодавством, самостійно та безпосередньо керівництвом закладу. При цьому ЗВО надано право самостійно формувати навчальні програми, проводити науково-дослідну роботу, визначати внутрішні правила та процедури, формувати статут, а також приймати рішення щодо фінансової діяльності. Проте відсутність повної фінансової та організаційної автономії є однією з головних перешкод для розвитку університетської автономії в Україні. Університети часто залежать від державного фінансування і потребують дозволу від державних органів на різні аспекти своєї діяльності. Також іноді можуть існувати обмеження влади та впливу ректорів та академічної спільноти на внутрішні справи вишу. Це може обмежувати свободу прийняття рішень і негативно впливати на якість освіти та наукових досліджень. Однак в останні роки уряд України проводить політичні реформи щодо розвитку університетської автономії.

Ухвалення Закону «Про вищу освіту» 2014 року було одним із кроків у напрямку більшої самостійності університетської автономії. Закон визначив поняття види та обсяг автономії. Так, стаття 3 згаданого Закону однією із засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності визначає фінансову, академічну, кадрову та організаційну автономію закладів освіти у межах, визначених Законом. Статтею 32 Закону встановлюються принципи діяльності ЗВО: академічної, організаційної, фінансової і кадрової автономії. [4].

Ці напрями відповідають європейським стандартам, зокрема MAGNA CHARTA UNIVERSITATUM (1988р.) , яка підкреслює академічну свободу та незалежність університетів, та Болонському процесу, який передбачає інтеграцію національних систем вищої освіти у Європейський простір вищої освіти, мобільність студентів і викладачів, стандартизацію кваліфікацій і підвищення якості навчання [5].

Таким чином, українські заклади вищої освіти мають законодавчо закріплену автономію, що відповідає міжнародним принципам академічної свободи, ефективного управління та інтеграції у європейську освітню спільноту. Це створює передумови для підвищення якості освіти, розвитку наукової діяльності та демократичного самоврядування університетів.

Роль автономії ЗВО на сучасному етапі розвитку нашої держави визначається завданнями інтеграції України у світовий економічний, політичний і освітній простір, послідовним переходом до демократичної й правової держави, ринкової економіки, необхідністю виходу з кризи та подолання відставання країни від світових тенденцій економічного, соціального та інноваційного розвитку.

Основні завдання державного управління на шляху до реалізації реальної автономії ЗВО: удосконалення адміністрування системи освіти; децентралізація управління освітою; модернізація системи кадрового забезпечення системи освіти; удосконалення змісту і процесу навчання оптимізація фінансування освіти; посилення міжнародного співробітництва.

Автономія закладів вищої освіти в Україні має сприяти розв'язанню системних проблем, що накопичилися у національній системі вищої освіти. Актуальними з них можна назвати: незбалансованість мережі університетів та інших закладів вищої освіти в Україні; «інфляція» стандартів освіти; ізоляція від міжнародної інтелектуальної спільноти; відрив викладання від сучасної науки; низька ефективність і повільні темпи впровадження принципів Болонського процесу; низький рівень оплати праці викладачів та співробітників; високий рівень корупції; потенційні загрози, пов'язані з непередбаченими заходами щодо розширення автономії.

З різних причин перехід до стратегії управління вищої освіти на основі концепції автономії в нашій країні лише починається, у зв'язку з чим видається доцільним проаналізувати основні концептуальні підходи до розвитку та побудови загальнодержавних систем автономії ЗВО у країнах, які випереджають Україну в цьому напрямі [3, с. 49].

Отже, автономія закладів вищої освіти в Україні є правом на самостійність у прийнятті рішень щодо академічних, організаційних, фінансових та кадрових питань у межах закону. Вона відповідає європейським стандартам, закріпленим у Magna Charta Universitatum та принципах Болонського процесу, однак на практиці її реалізація обмежується фінансовою та організаційною залежністю від держави. Подальший розвиток університетської автономії потребує вдосконалення правового регулювання та створення умов для реальної незалежності і відповідальності закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богачевська І.В. Аналітична записка: Автономізація університетів як складова реформи вищої освіти в Україні. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/avtonomizaciya-universitetiv-yak-skladova-reformi-vischoi>
2. Власюк О., Дараган Т. Автономія закладу вищої освіти: принципи впроваджені в Україні. *Нові технології навчання*. 2024, № 98. С. 16-22.
3. Грабовенко Н. Міжнародні стандарти імплементації автономії закладів вищої освіти. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т.9, №1. С. 44-49.
4. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n39>.
5. Observatory Magna Charta Universitatum. URL: https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/mcu-1988/mc_english.pdf/

Якименко С.Д.,

Науковий керівник: Бондаренко Н.О., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права і свободи людини є фундаментом демократії та розвитку держави. Проте у період війни виникає питання балансу між безпекою та дотриманням прав людини. Війна, розпочата РФ проти України у 2014 році, а особливо повномасштабне вторгнення 2022 року, поставили країну перед необхідністю захищати державу, намагаючись не відмовляючись від конституційних цінностей. Воєнний стан – це особливий правовий режим, який вводиться у разі збройної агресії або загрози державної незалежності [1]. Він дозволяє тимчасово обмежувати певні права, але тільки у межах, визначених Конституцією України [2].